

Het bosbedrijf: erop toeleggen of eraan overhouden?

A. van Maaren
dagvoorzitter
LU-Boshuishoudkunde, Wageningen

Deze bijdrage aan het onderwerp van de studiekringdag is bedoeld als een kader voor de discussie inzake de diverse aspecten van kosten en opbrengsten in het bosbedrijf. Met behulp van het kader wordt het thema begrensd en wellicht ook toegespitst. De deelonderwerpen, zoals deze door de andere inleiders worden behandeld, zullen dan niet alleen op zichzelf maar vooral ook in onderlinge samenhang object van studie kunnen zijn.

De vraagstukken op bosbedrijfsniveau

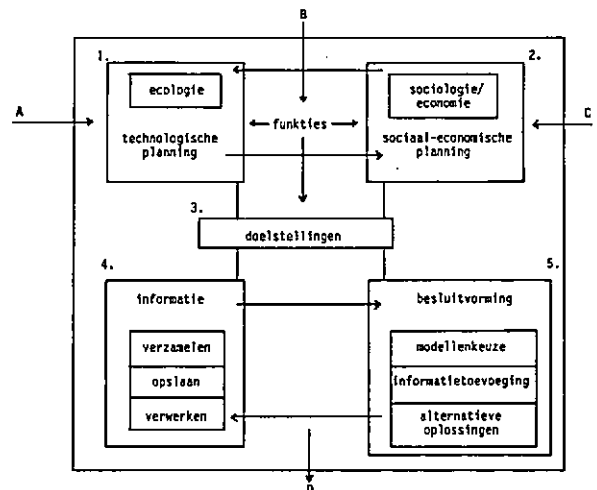
De Werkgroep Financiering Bosuitbreiding (Commissie Van der Stee) kwam in 1985 tot de slotsom, dat in Nederland zonder belangrijke overheidssteun geen rendabele bedrijfsvoering mogelijk is wanneer de grondkosten voor rekening van het bosbedrijf zijn. Klaassen (1985) merkt daarbij op, dat dit ook voor andere vormen van grondgebonden bedrijven geldt, waaronder (delen van) de landbouw. Hij acht het echter principieel onjuist de bosbouw uitsluitend vanuit bedrijfseconomisch oogpunt te bezien. De grondprijzen zullen in een dichtbevolkt gebied als Nederland altijd de bottle-neck zijn. Bossen vervullen een belangrijke maatschappelijke functie met een daarbij behorend maatschappelijk rendement.

Op deze studiekringdag gaat het echter met name om de *bedrijfseconomische vraagstukken van een aanwezig bosbedrijf, een onderneming derhalve, waarbij de balans tussen kosten en baten het aandachtsveld is*. Een verbetering van de kosten/batenverhouding zal bijdragen tot de verbetering van het bedrijfseconomisch rendement, ook al zou dit – uit hoofde van maatschappelijk rendement – slechts door belangrijke overheidssteun positief kunnen zijn. In dit kader is dan ook de informatie, die uit de jaarlijkse LEI-cijfers (Berger, 1986) en uit vergelijkende studies inzake bosbedrijven (Tänzer, 1985) aanwezig is, van grote waarde.

Op deze studiekringdag is niet gekozen voor een modelbedrijf. De omstandigheden, waaronder de bosbedrijven in Nederland werken, zijn zo verschillend, dat een modelbedrijf weinig of geen bijdrage tot de verbetering van de individuele bedrijfsvoering zal kunnen leveren.

De besluitvorming binnen het bosbedrijf

Indien al gekozen is voor het vraagstuk van kosten en baten op het bedrijfsniveau, waarbij een model van het ideale bosbedrijf niet aan de orde wordt gesteld, dan nog ligt aan ieder bosbedrijf een systematiek ten grondslag: men zou van een ad hoc bedrijfsmodel kunnen spreken. De begrippen systeem en model willen zeggen, dat het gaat om een geheel van onderdelen, die op een bepaalde wijze met elkaar samenhangen. Daarbij is het van groot belang te onderkennen, dat op verschillende punten – zowel naar samenstel als naar tijdstip – beslissingen genomen moeten worden over verschillende mogelijkheden (Duerr et al., 1979). Het bedrijf of de bedrijfsvoering is opgebouwd uit keuzen van de beheerder gericht op een – zo mogelijk optimaal – resultaat. Een mogelijke – geschematiseerde – weergave van het bedrijfssysteem is gegeven in figuur 1. Aan de hand van dit systeem kan per bedrijf een bedrijfsmodel worden opgesteld door de verschillende onderdelen te specificeren.

Figuur 1 Geschematiseerde weergave van een bedrijfssysteem. Voor verklaring van de blokken en letters, zie tekst.

De met een letter aangeduide pijlen hebben de volgende betekenis. A betreft de beschikbare groeiplaatsen. B duidt op de – voor een specifiek bosbedrijf geldende – maatschappelijke behoeften, waar het bosbedrijf een aanbod tegenover zou kunnen stellen. C bedoelt aan te geven, dat het bosbedrijf een macro-economische en sociale "omgeving" heeft, waarmee rekening gehouden moet worden. Aan geen van de drie aspecten kan door het bosbedrijf veel veranderd worden; ze moeten doorgaans als gegeven worden beschouwd. Hierbij moet overigens niet voorbij gegaan worden aan redelijk voorzienbare veranderingen, bijvoorbeeld zoals deze in het Meerjarenplan Bosbouw worden aangegeven. D tenslotte, betekent het resultaat van de bedrijfsvoering.

Het als schema weergegeven bedrijfssysteem kent – uiteraard sterk vereenvoudigd weergegeven – een vijftal "blokken" van beslissingen.

Blok 1 omvat de beslissingen over de groeiplaatsmogelijkheden, waarover in het verleden verschillende studiekringdagen hebben gehandeld (Van Goor, 1983). De ecologie is één van de pijlers van bosgebruik, beslist niet alleen maar een randvoorwaarde.

Blok 2 bestaat vooral uit beslissingen in samenhang met de maatschappelijke context van het bosbedrijf, waaronder die van economische aard.

Blok 3 is in het centrum van het schema geplaatst, omdat daar de centrale beslissing – over de wijze waarop de mogelijke bosfuncties door het bedrijf zullen worden gehanteerd – via de geformuleerde doelstellingen plaatsvindt.

Blok 4 betreft de informatie, die voor de uiteindelijke bedrijfsvoering noodzakelijk is. Nog onlangs is in de Studiekring het beschikbaar krijgen en het omgaan met de informatie besproken. Het behoeft nauwelijks betoog, dat de informatie relevant moet zijn voor de – met het bedrijf – te bereiken doelen. Er wordt thans gewerkt aan een globaal Informatie Model Bosbouw (IM-BOS) en aan een Management Informatie Systeem (MISBOS) voor het bosbedrijf.

Blok 5 is aangeduid met "besluitvorming", d.w.z. de uiteindelijke besluitvorming waarin op verschillende wijze de eerder genomen beslissingen worden bijgesteld of bevestigd. Met de term "modellenkeuze" wordt bedoeld op de keuze van de te hanteren methoden en technieken. In 1986 en 1987 wordt in een cursus "Beslissingen in het bosbeheer" (Stichting Post-Hoger Landbouwonderwijs, Wageningen) vooral aan dit onderwerp aandacht besteed.

Beslissingen over de mate en de wijze van functievervulling

Alvorens over te gaan tot de discussie over de kosten/batenverhoudingen per bosfunctie in Nederland is het

dienstig te bedenken, dat er van onderlinge samenhang sprake is. Deze samenhang zal per bosbedrijf een verschillend karakter hebben.

De functies van een bos – zoals natuur, voortbrenging van producten, openlucht recreatie – *zijn afkomstig van de samenleving in het algemeen*. De mate van functievervulling hangt behalve van groeiplaats en lokatie ook af van hetgeen de samenleving voor de functies wenst over te hebben/te betalen. De bosbeheerder heeft dan ook de taak om de voor zijn omstandigheden meest optimale doelstellingen te formuleren, als eerste stap van besluitvorming in de richting van uitvoeringsmaatregelen. Daarbij moet worden opgemerkt dat doelstellingen op basis van de theoretisch mogelijke functies zelden onafhankelijk van elkaar kunnen worden gezien. *In het multifunctionele bosbeheer zullen doelstellingen per functie meestal onderling concurrerende relaties vertonen*: in grotere mate realiseren van de ene zal slechts bereikt kunnen worden via een geringere realisatie van de andere (Filius, 1983; Peterken, 1981).

In de economische theorie worden de mogelijkheden om meer dan één "produkt" voort te brengen bestudeerd aan de hand van produktiemogelijkheidscurves (PMC's). In de figuren 2 en 3 zijn een paar suggesties – en dan ook niet meer dan dat – voor hun verloop weergegeven door middel van verschillende lijnen (opties). Door de verschillende lijnen per figuur wordt aangeduid hoe de relaties beïnvloed kunnen worden, bijvoorbeeld:

- door wijziging (bijvoorbeeld verhoging) van een produktiefactor (optie 2 in fig. 2 en 3);
- door wijziging van het kap/verjongingssysteem (optie 3 in fig. 2 en 3).

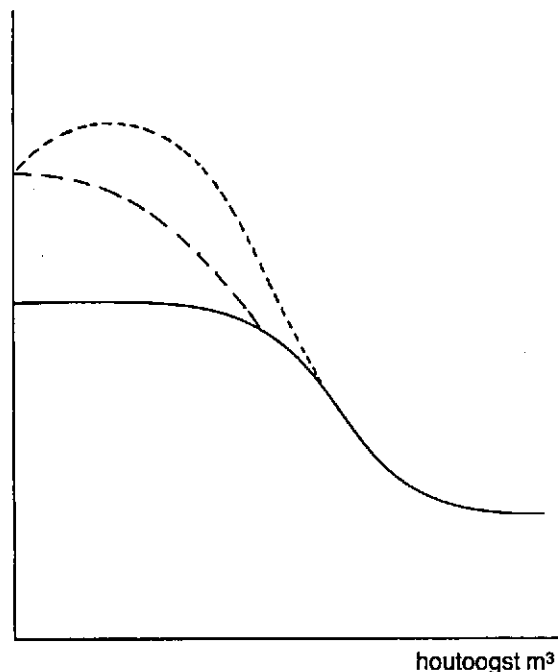
In de PMC van fig. 2 is bij optie 1 een *begrensde verenigbaarheid* (in het linker deel) mogelijk, in de PMC van fig. 3 geheel niet. *Complementariteit van doelstellingen* vertoont het linkergedeelte van optie 3 in fig. 2. De toepassing van een bepaalde keuze uit de beschikbare middelen (o.a. technieken) kan aanzienlijk bijdragen tot het bereiken van de – voor de beheerder (met *zijn* preferenties) te bepalen - optimale realisatie van de doelstellingen. Dit kan overigens ook plaatsvinden door lokale *scheiding* van functies of functie-accenten. Het resultaat zal zijn een "produktmix" (pijl D in fig. 1), waarvan voorbeelden in alle volgende inleidingen te vinden zijn.

Tot besluit

Samenvattend: in het studie-onderwerp gaat het om – de situatie van de Nederlandse *bosbedrijven*;
– de mogelijkheden om op korte en langere termijn *de bedrijfseconomische uitkomsten* te verbeteren;

Figuur 2 PMC recreatie/houtoogst

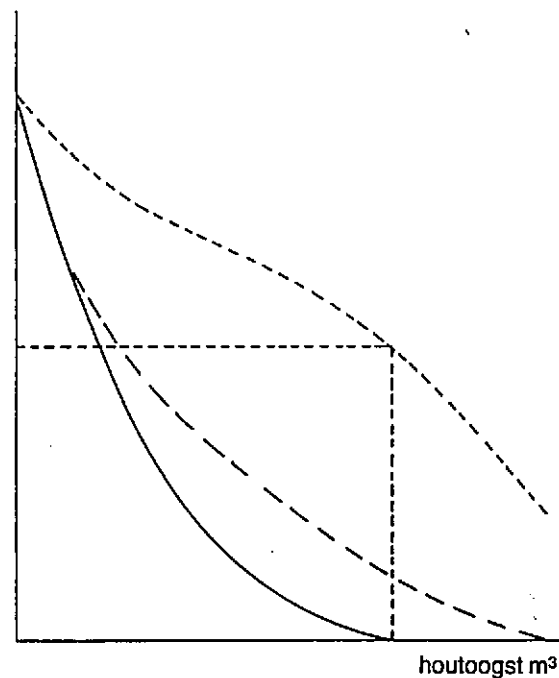
aantal
bezoekers
dagen

- 1 ——— geen recreatieve voorzieningen
- 2 - - - - - verhoogde productiefactor recreatie
- 3 ······· gewijzigde manier van bosbeheer

Figuur 3 PMC natuurwaarden/houtoogst

natuur-
waarden

- 1 ——— aanplant gastboomsoort
- 2 - - - - - idem inheemse boomsoort
- 3 ······· uitkap inheemse boomsoort

— met als ingang de meest relevante *functies* van de bossen in Nederland.

Daarbij behoeven uiteraard knelpunten van maatschappelijke aard (bijvoorbeeld het bosbeleid) niet buiten beschouwing te blijven.

Literatuur

Berger, E. P. 1986. Bedrijfsuitkomsten in de Nederlandse particuliere bosbouw over 1984. Landbouw-Economisch Instituut, Den Haag. *Periodieke rapportage 29-84*.
 Duerr, W. A. et al. 1979. *Forest resource management; decision-making principles and cases*. Saunders, Philadelphia.
 Filius, A. M. 1983. Boom- en bossoortenkeus vanuit sociaal-

economisch gezichtspunt gezien. *Nederlands Bosbouw-tijdschrift 55(4): 177-189*.
 Financiering bosuitbreiding. 1985. Werkgroep Financiering Bosuitbreiding (Voorzitter mr. Van der Stee). Staatsbosbeheer, Utrecht.
 Goor, C. P. van (ed.). 1983. *Ecologie en gebruik van bossen*. Pudoc, Wageningen.
 Klaassen, L. H. 1985. *Bedrijfseconomische aspecten van de bosbouw in Nederland*. *Nederlands Bosbouw-tijdschrift 57(12): 418-421*.
 Peterken, G. F. 1981. *Woodland conservation and management*. Chapman and Hall, London.
 Tänzer, L. B. 1985. *Analyse van de bedrijfsresultaten van twee groepen particuliere bosbedrijven*. Mededeling Landbouw-Economisch Instituut, Den Haag, nr. 335.